

RIJNSWEERD

Datasheet WijkWijzer

CoWaDiPa

WijkWijzer

Datasheet Participatief Onderzoek naar erfgoedattributen in Rijsweerd-Zuid, Utrecht

Deze publicatie is onderdeel van het onderzoeksproject 'Cowaarden door Digitaal Participeren', uitgevoerd door afdeling Heritage & Architecture van Faculteit Bouwkunde, TU Delft met subsidie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in kader van het Faro uitvoeringsprogramma. Betrokken onderzoekers zijn: Rienje Veenhof en Lidwine Spoormans.

Tekst: Rienje Veenhof

Redactie: Lidwine Spoormans

Lay-out en webdesign: Laura Spoelstra

Afbeelding op de omslag: Rienje Veenhof

©TU Delft, 2025

Inhoud

1. Introductie	4
2. Onderzoeksmethode	7
3. Respondenten.....	10
4. Rijnsweerd - De buurt.....	12
5. Het groen en de straat – de openbare ruimte.....	17
6. Rondom de woning – Publiek en privé.....	19
7. De woning – Gebruikersperspectief.....	22
8. Materialen – Materiaalgebruik en details	25
9. Synthese: Buurticonen van Rijnsweerd-Zuid	27
Literatuur.....	34
Bijlagen	35

1. Introductie

De buurt Rijnsweerd-Zuid werd eind jaren '70 gebouwd en is ontworpen door architectenbureau Alberts en Van Huut. Het is een voorbeeld van een organische typologie binnen de Nederlandse laagbouw uit de jaren '70 en '80. Dit is weerspiegeld in de kronkelende wegen, de afwisselende bouwmassa's en de integratie van groen in de buurt. Alberts en Van Huut stonden bekend om hun organische bouwstijl, gebaseerd op antroposofische filosofie. Deze datasheet geeft een beknopt overzicht van de resultaten van een participatief onderzoek m.b.v. de WijkWijzer in een deel van Rijnsweerd-Zuid. Het onderzochte deel bestaat uit de laagbouw, eengezinswoningen in Rijnsweerd-Zuid, die worden omringd door de Louis Bouwmeesterlaan en de Kromme Rijn. De WijkWijzer is een wandel-enquête en is opgesteld en verspreid door de TU Delft. Het doel van de enquête is om de erfgoedattributen van Rijnsweerd te documenteren en evalueren, gezien door de ogen van diverse gebruikers, zoals bewoners, bezoekers en erfgoed- en woningprofessionals. Terwijl erfgoedonderzoek traditioneel vaak gericht is op monumentale gebouwen en historische kenmerken, richt dit onderzoek zich juist op alledaags en jong erfgoed en de veelheid aan kwaliteiten die daarbij horen. Inzicht in hoe bewoners en andere belanghebbenden de kenmerkende aspecten van hun wijk beschouwen, is essentieel voor het herkennen, begrijpen en vastleggen van de erfgoedwaarde en om deze attributen te beschermen in de toekomst.

Rijnsweerd-Zuid, Utrecht

Rijnsweerd-Zuid is gebouwd om het vertrek van gezinnen uit het centrum in de jaren '70 en '80 op te vangen. In de eerste plaats was het bedoeld als woongebied voor medewerkers van de Universiteit Utrecht (Utrechtsch Nieuwsblad, 1961). De buurt bestaat uit twee woningtypen: etagewoningen en eengezinswoningen. De etagewoningen werden gebouwd als (goedkopere) premiewoningen, terwijl de eengezinswoningen bedoeld waren voor de (duurdere) vrije sector. Om een goede aansluiting te creëren met zowel de eengezinswoningen als de bestaande villawijk in het zuiden, werden de etagewoningen zo laag mogelijk gehouden (Oostkrant, n.d.). Daarnaast werden ook studentenwoningen gebouwd aan de Wim Sonneveldlaan. Het oorspronkelijke plan omvatte 970 woningen voor 3.400 inwoners (Utrechtsch Nieuwsblad, 1961). Tegenwoordig wonen er ongeveer 3.000 mensen in heel Rijnsweerd, inclusief de eerder gebouwde villa's en Rijnsweerd Noord. Bijna 80% van de woningen is een koopwoning (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

Figuur 1.1: Rijnsweerd-Zuid gezien vanuit de lucht, waarbij de organische structuur goed te zien is (1999). Het onderzoeksgebied (ontworpen door Alberts & Van Huut) ligt rondom een eerder gebouwde villawijk uit de jaren '60 en '70. Bron: Het Utrechts Archief.

In de brochure voor Rijnsweerd-Zuid (Oostkrant, n.d.) worden de achterliggende ideeën bij het ontwerp van de wijk uiteengezet. Zo is veel aandacht besteed aan groenvoorziening tussen en rondom de woonblokken. De straten zijn bewust smal ontworpen om een intieme sfeer te creëren. Voor de straten is gekozen voor een 'steenachtig' ontwerp, met hier en daar een beetje groen. De diepe tuinen vormde hiermee een contrast. Deze moesten een 'groene wereld' achter de huizen creëren, eindigend in een wandelpad door een park met bomen, waar voetgangers geen last hebben van verkeer.

In de jaren '70 en '80 zochten architecten naar een evenwicht tussen openbare ruimte, waar men elkaar kon ontmoeten, en privéruimte, waar men zich juist kon terugtrekken. De zogenaamde 'drempelzone', tussen de voordeur en de straat, zou zorgen voor een geleidelijke overgang tussen privé en openbaar (Ubink & Van der Steeg, 2011). Door parkeerplekken, tuinen en garages strategisch te plaatsen werden de grenzen van de drempelzone duidelijker gemaakt en werd inkijk verminderd. Hierdoor hebben bewoners meer beschutting en privacy.

Ook kwam er in deze periode meer aandacht voor diversiteit in de woningbouw en een gevarieerd straatbeeld. Veel architecten moesten gebruik maken van gestandaardiseerde, prefab bouwmethoden. Door creatief om te gaan met het betonskelet, wist Alberts elke woning een individueel karakter te geven. Bij de eengezinswoningen zijn twee 'standaard' types te onderscheiden. Vervolgens werd er gevarieerd door de garages en dakterrassen op verschillende plekken te plaatsen en gevels te verhogen. Ook werd de eentonigheid doorbroken door woningen aan kronkelige straatjes te zetten, en de huizen aan het einde van de clusters dwars te plaatsen (Oostkrant, n.d.).

Met de toepassing van organische vormen en variatie wilden Alberts en Van Huut een gevoel van geborgenheid creëren. De dakvormen waren geïnspireerd op berglandschappen. Ze hoopten dat bewoners gestimuleerd zouden worden om hun woning verder aan te passen, zodat elke woning uiteindelijk een uniek karakter zou krijgen (Van Huut, 1981). In deze organische bouwstijl werd ook een villa ontworpen in Rijnsweerd voor de ontwikkelaar van de wijk; Huis de Waal (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, n.d.). Dit woonhuis diende ook als inspiratiebron voor omwonenden, de architecten hoopten dat bewoners ook hun woningen een eigen karakter zouden geven (Van Huut, 1981).

Veel huizen in Rijnsweerd hebben een keuken aan de voorkant van het huis. Dit is kenmerkend voor de woningbouw uit de jaren '70. Door de (open) keuken aan de straatzijde te plaatsen, hoopte men het isolement van de huisvrouw te verminderen. Omdat de eengezinswoningen voor een hoger segment werden gebouwd, waren deze van alle gemakken voorzien. Ze hadden een luxe houten keuken en zelfs een aansluitpunt voor tv en telefoon in de slaapkamer (Oostkrant, n.d.).

In Rijnsweerd is het betonskelet verborgen achter de bakstenen gevels, waarvoor handgevormde bakstenen zijn gebruikt. Dat is te zien aan het gerimpelde reliëf van de stenen. Qua materiaalgebruik is Rijnsweerd een goed voorbeeld van de 'schuin en bruin'-trend uit de jaren '70 en '80. De bruine dakpannen zijn kenmerkend voor deze periode. De architect Alberts stond bekend om zijn gebruik van warme kleuren, baksteen en hout. Dat is terug te zien in de hardhouten raamkozijnen en de rode bakstenen. De natuurlijke vormen en kleuren moesten een positieve invloed hebben op de bewoners.

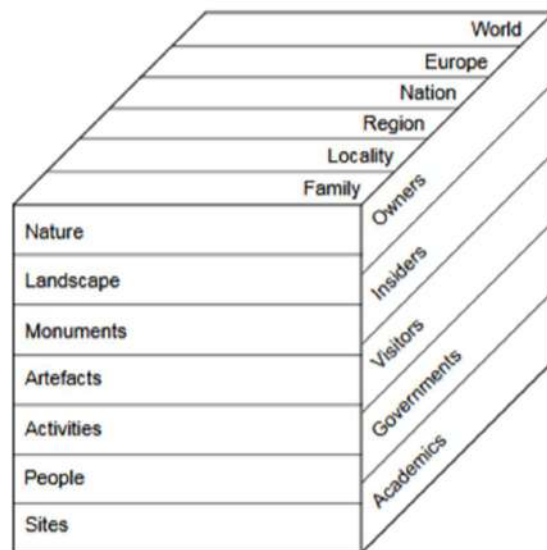

*Figuur 1.2: Afbeelding uit de brochure waarin de nieuwe eengezinswoningen in Rijnsweerd-Zuid werden aangeboden.
Bron: Oostkrant, n.d.*

2. Onderzoeksmethode

Ontwerp en verspreiding

De WijkWijzer is ontworpen als een interactieve wandel-enquête, die deelnemers online invullen op een smartphone of PC. De deelnemers worden uitgenodigd om hun mening te delen over kenmerken die ze tegenkomen tijdens een wandeling door hun buurt. De WijkWijzer bestaat uit een vaste set vragen die in alle casestudies van het project van de TU Delft hetzelfde blijft, aangevuld met een beperkt aantal variabele vragen die kunnen worden afgestemd op de informatiebehoeften van de betrokken partners. Screenshots van de enquête zijn te zien in Figuur 2.2. De WijkWijzer is te bekijken via wijkwijzer.tudelft.nl/app/rijnsweerd.

Figuur 2.1: De heritage cube van Howard (2003). Aangepast in Spoormans (2023).

Bij het ontwerp van de WijkWijzer is gebruik gemaakt van het concept van de 'heritage cube' van Howard (2003). In deze conceptuele benadering van de waardering van erfgoed wordt onderscheid gemaakt tussen drie dimensies van erfgoed: stakeholders, attributen en schaalniveaus. De stakeholders omvatten de verschillende groepen mensen die in enige mate met de buurt te maken hebben. Dit kunnen bewoners zijn, maar ook bezoekers of erfgoed- en woonprofessionals. Om dit in kaart te brengen, worden respondenten gevraagd naar hun belangrijkste rol(len) met betrekking tot de case study. Dit onderscheid is belangrijk, omdat de blik van verschillende stakeholders op erfgoed wordt gemedieerd door hun rol, bijvoorbeeld door gebruikerservaring of door professionele kennis (Fairclough, 2009).

De attributen zijn de dingen die mensen opmerken en waarderen (of juist niet waarderen). Dit kunnen tastbare objecten zijn, zoals een dak of balkon, maar ook ontastbaar, zoals een herinnering. Samen met de reden waarom ze deze attributen waarderen (de waarde) bepaalt dit de erfgoedwaardering (Veldpaus, 2015). Attributen kunnen bestaan uit meerdere sub-attributen die naar hetzelfde concept verwijzen (het attribuut 'sfeer' kan bijv. bestaan uit sub-attributen 'gezellig', 'vredig' en 'beschut'). De attributen worden vervolgens weer ingedeeld in 10 attribuutcategorieën. Deze attribuutcategorieën komen voort uit eerder onderzoek naar erfgoedattributen van alledaagse woonomgevingen in Nederland (Spoormans, 2023) en worden beschreven in Figuur 2.2.

Het schaalniveau refereert naar de ruimtelijke schaal waarop een attribuut van belang is. Om dit in kaart te brengen zijn de vragen gegroepeerd in hoofdstukken op basis van schaalniveau, beginnend bij het schaalniveau van de hele buurt, steeds verder inzoomend tot het niveau van de materialen.

Figuur 2.2: Beschrijving van de 10 attribuutcategorieën. Figuur door auteur.

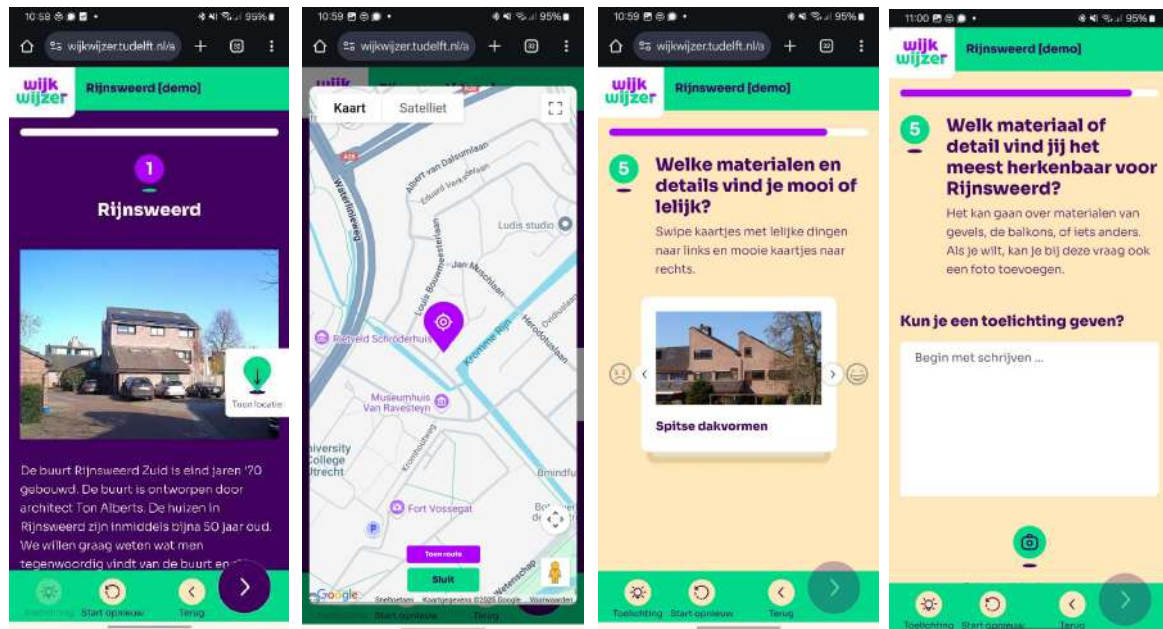
De WijkWijzer is een digitale survey, die onafhankelijk door respondenten (zonder bijzijn van de onderzoeker) wordt ingevuld. Er is voor deze vorm gekozen vanwege het gemak waarmee deze kan worden uitgebreid naar een groter aantal respondenten en andere contexten. Daarnaast biedt een digitale survey de mogelijkheid om een breed scala aan deelnemers te bereiken die vervolgens de vragenlijst op hun eigen tempo en op een voor hen geschikte tijd kunnen invullen (Rea & Parker, 2014).

Gebaseerd op ervaringen met eerdere survey technieken (Spoormans, 2024), zijn er enkele aanpassingen toegepast op de WijkWijzer, gebaseerd op het handboek van Rea & Parker (2014). Zo worden gesloten vragen, die men makkelijk en snel kan invullen, afgewisseld met open vragen, die meer tijd kosten om in te vullen. Deze gesloten vragen kunnen een 'swipe' vraag zijn (zie Figuur 2.3), waarbij de respondent kaartjes met foto's naar links (negatief) of rechts (positief) veegt. Daarnaast kan een gesloten vraag ook een optie-vraag zijn (zie Figuur 2.3), waarbij de respondent termen uit een lijst kan kiezen die het beste de kwaliteiten van de buurt of woning beschrijven. Deze kunnen in een lijst met positieve of negatieve kenmerken worden gezet. Hierbij kan de respondent ook eigen termen toevoegen, als hij of zij het gevoel heeft dat deze ontbreken in de lijst. Bij de open vragen is er ook de optie om foto's te verzenden, als de respondent dat fijner vindt dan teksten te typen.

Om meer structuur aan te brengen in de survey, zijn de vragen ingedeeld in hoofdstukken met een bepaald onderwerp, die ook corresponderen met de bovengenoemde schaalniveaus. Per hoofdstuk is er achtergrondinformatie beschikbaar over de geschiedenis en het ontwerp van de buurt. Daarnaast wordt de WijkWijzer gemaakt met een voorziene maximale duur van 15

minuten. De vragen worden zo open en neutraal mogelijk geformuleerd, zodat het antwoord van respondenten niet in een bepaalde richting wordt gestuurd, maar juist de oprechte mening van de respondent reflecteren. Ten slotte wordt de formulering van de vragen gecontroleerd op vaag taalgebruik en een B1 taalniveau, zodat de survey voor de meeste mensen goed te begrijpen is.

De WijkWijzer is in het onderzoeksgebied verspreid via brieven, flyers en sociale media (zie Bijlage 1 voor de flyer). Respondenten konden de enquête invullen tussen 12 en 30 april, 2025.

Figuur 2.3: Een selectie van screenshots van de WijkWijzer. Elk hoofdstuk begint met een tekstje met informatie over de buurt en de locatie waar men naartoe moet lopen.

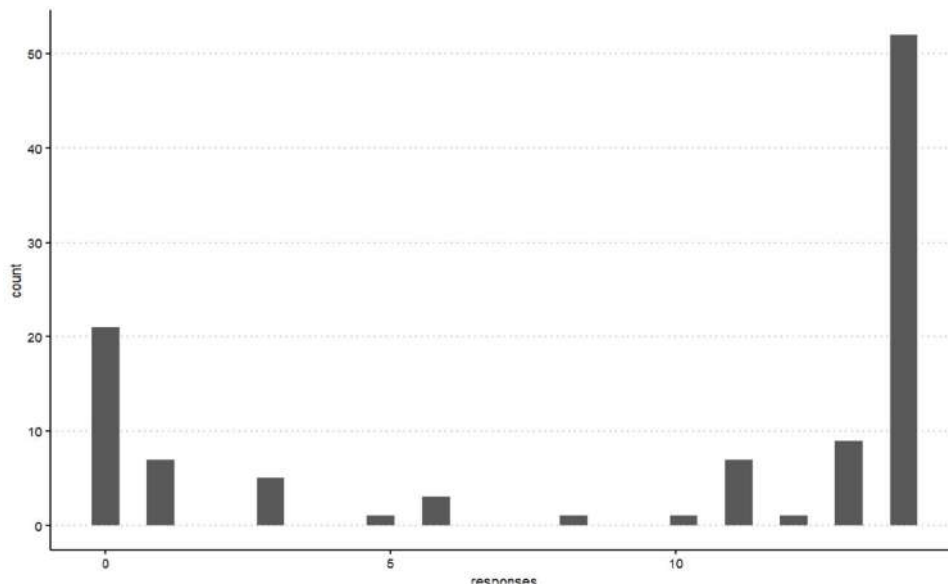
Analyse

De resultaten van de WijkWijzer hebben twee vormen: antwoorden op open en gesloten vragen. De analyse van de gesloten vragen en antwoorden zijn hetzelfde als bij een 'traditionele' enquête. De resultaten worden per vraag en schaalniveau geaggregeerd en geanalyseerd. Bij de gesloten vragen is er ook de mogelijkheid voor respondenten om een eigen antwoord in te vullen wanneer de gewenste optie niet in de vooraf vastgestelde keuzes staat. Deze inzendingen worden apart beoordeeld.

Voor de kwalitatieve analyse worden de sub-attributen in de antwoorden geanalyseerd om de belangrijkste attributen te identificeren die de waardering van respondenten het meest beïnvloeden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een 'meerderheidsvisie'—attributen die door relatief veel respondenten worden genoemd—en een 'minderheidsvisie'—attributen die door slechts enkele respondenten worden benoemd, maar die een afwijkend perspectief bieden. Deze attributen zijn opgenomen in deze datasheet, waarna uiteindelijk vijf 'buurticonen' van Rijnsweerd-Zuid worden geformuleerd. In de selectie van buurticonen zijn verschillende attributen gecombineerd en de selectie is niet zuiver kwantitatief. Het zijn thema's die vaak naar voren komen in de antwoorden en tegelijkertijd kenmerkende attributen van Rijnsweerd-Zuid vormen. Op deze manier beoogt dit rapport een samenhangend beeld te schetsen van hoe respondenten de erfgoedattributen in Rijnsweerd-Zuid zien.

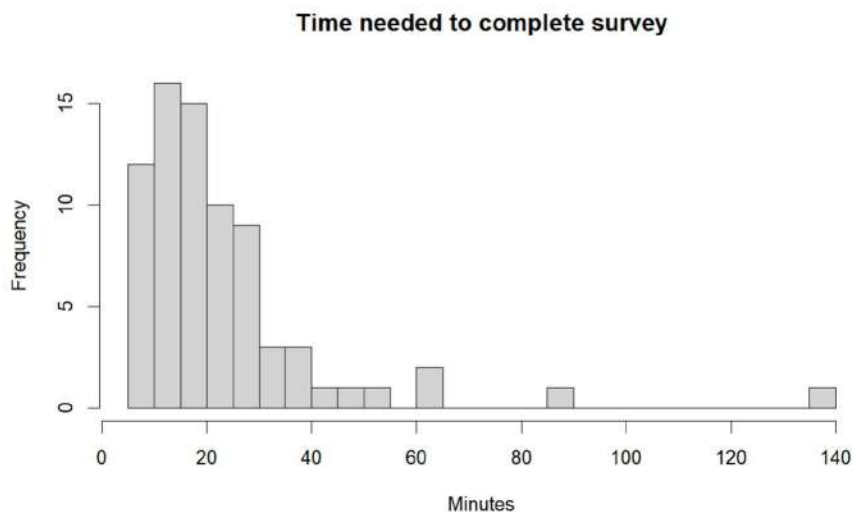
3. Respondenten

Van de 108 mensen die de enquête hebben geopend, hebben 87 ten minste één vraag beantwoord. Van deze 87 respondenten voltooiden 61 de volledige enquête, terwijl 26 mensen eerder stopten (Figuur 3.1). De onderstaande figuur toont de laatst-beantwoorde vraag van respondenten. De meeste mensen zijn ofwel niet begonnen met de enquête en stopten bij vraag 0, of ze voltooiden de complete enquête en stopten bij vraag 13 of 14 (vraag 14 is optioneel). In totaal zijn er 570 'quotes' als antwoorden op de open vragen ingezonden.

Figuur 3.1: Het aantal respondenten (y-as) per laatst-beantwoorde vraag (x-as)

Gemiddeld deden respondenten er ca. 22,8 minuten over om de enquête te voltooien. De snelste respondent deed er 5,5 minuten over. De langzaamste respondent had maar liefst 138 minuten nodig om de enquête te voltooien (Figuur 3.2). Deze laatste waarde lijkt een foutieve meting te zijn, aangezien deze ver van de andere tijden afligt.

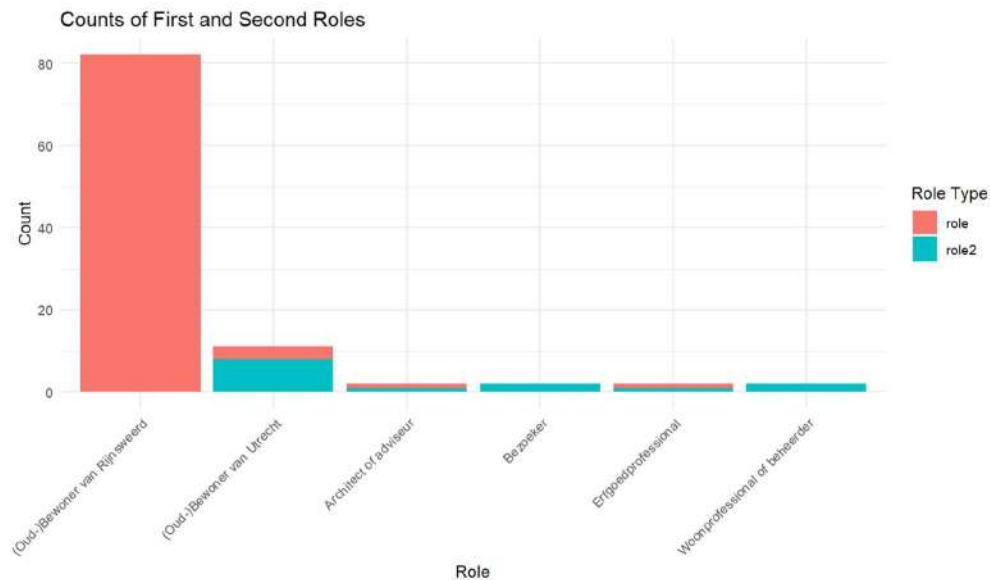

Figuur 3.2: Histogram met de verdeling van de respondenten over de hoeveelheid benodigde minuten om de enquête te voltooien.

Een nadeel van de het digitaal uitzetten van de WijkWijzer is dat het niet controleerbaar is of respondenten daadwerkelijk de wandeling door de buurt hebben gemaakt tijdens het beantwoorden van de vragen. De snelheid waarmee sommige respondenten de vragenlijst hebben voltooid, suggereert dat niet iedereen de wandeling heeft uitgevoerd. Anderzijds is het wandelen voor bewoners die de wijk zeer goed kennen niet essentieel voor het goed beantwoorden van de vragen.

Rollen

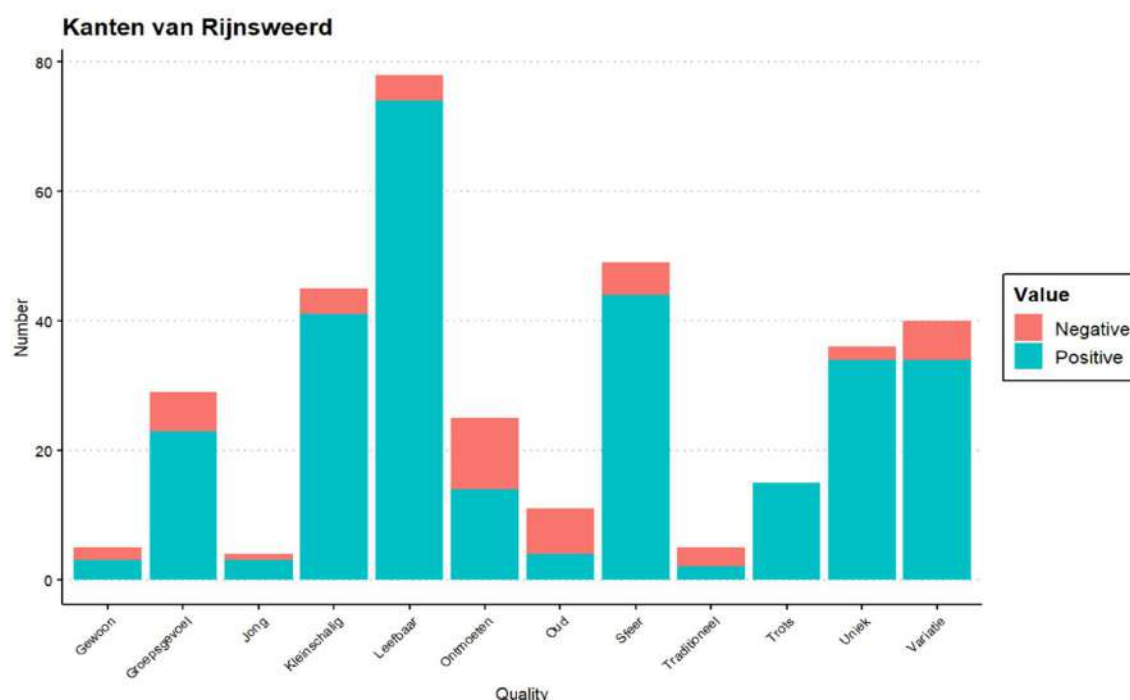
In lijn met onze verwachtingen zijn de meest voorkomende rollen '(Oud-)Bewoner van Rijnsweerd' (Figuur 3.3). Het aantal mensen dat zichzelf omschrijft als professional op het gebied van erfgoed, de gebouwde omgeving of architectuur is beperkt, wat erop wijst dat de meeste mensen die de enquête invulden geen professionele relatie met deze wijk hebben, maar gebruiker zijn. De categorie 'anders' bestond uit respondenten die zichzelf als 'bewoner' of 'student' omschreven. Zij zijn, respectievelijk, bij de categorie '(Oud-)Bewoner van Rijnsweerd' en 'Bezoeker'.

Figuur 3.3: Aantal respondenten per rol. Respondenten konden maximaal twee rollen aangeven. De rode staafdiagrammen laten de primaire rol zien, de blauwe staafdiagrammen de secundaire rol.

4. Rijnsweerd - De buurt

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de buurt. De antwoorden op de gesloten vraag zijn weergegeven in de onderstaande grafiek (Figuur 4.1) en Tabel 4.1. Deze tonen de antwoorden op de eerste vraag: ‘Welke woorden passen bij de goede en slechte kanten van Rijnsweerd?’, waarbij Tabel 4.1 de ingezonden antwoorden van de respondenten bevat. De antwoorden op de open vragen ‘Wat is jouw favoriete plek in Rijnsweerd?’ en ‘Welke veranderingen in de buurt zijn jou opgevallen sinds je hier kwam wonen?’ zijn respectievelijk weergegeven in Tabel 4.2 en 4.3. Deze antwoorden zijn ingedeeld in thema’s die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema’s zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribootcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

Figuur 4.1: Hoeveelheid en waardering van antwoordopties op de vraag: Welke woorden passen bij de goede en slechte kanten van Rijnsweerd?

Tabel 4.1: Eigen inzendingen door respondenten bij de vraag.

Positief	Negatief
Architectuur/opbouw	Afstand van supermarkt t.o.v. andere wijken zoals Oudwijk
Bereikbaarheid	Dure woningen
Dichtbij centrum	Eentonig
Door enorme variatie ontstaat eenheid in verscheidenheid. Maar heeft ook iedereen een eigen plek. v.b.: het is allemaal net iets anders gesitueerd waardoor er veel variatie is t.o.v. de zonligging (i.p.v. N vs. Z).	Erg witte wijk

Gelijkgestemden	Geen winkel voor dagelijkse boodschappen in de buurt
Gevarieerde tuinen	Geluid snelweg
Goede voorzieningen	Geluidsoverlast
Groot en ruim	Geluidsoverlast snelwegen
Homogeen	Krappe parkeervakken
Kalm	Kwaliteit
Knus	Lelijke architectuur en dito stedenbouwkundige lay-out
Kronkelige straten	Luchtvervuiling
Ligging	Oplopende parkeerdruk
Mensen zijn sociaal	Ouderwets
Minder leefbaar dan in de jaren 80 door meer auto's in de woonstraten	Parkeerdruk
Natura 2000	Parkeren
Natuurinclusief	Te veel auto's in de woonstraten
Oudere bomen en struiken, meer volwassen ecosysteem	Van de straat afgekeerd
Prettig	Woningen beginnen wat ouderdomsgebreken te krijgen
Relatief veel privacy door schakering van de woningen. Relatief grote tuinen.	Yuppen
Ruim	Yupperig
Ruim opgezet	
Ruime woning	
Ruimte	
Ruimtelijk	
Rust (2x)	
Rustig (3x)	
Speelplezier	
Stadswijk	
Tuin	
Uniek, ruim, mooi	
Vakantiegevoel	
Veel groen	
Veilig en verbonden	
Veiligheid	
Verstopt	
Winkels en horeca op 5 minuten fietsen en daardoor prettig sec wonen in de wijk	
Zorgvuldig	

Tabel 4.2: Attributen en sub-attributen uit de open antwoorden op de vraag: Wat is jouw favoriete plek in Rijnsweerd?

Attribuut	Sub-attribuut	Attribuutcategorie	Quote
Meerderheidsvisie			

Water	Kromme Rijn, sloot langs de Waterlinieweg, uitzicht, rustgevende omgeving, paden langs het water, Nel Stantsbrug	Locatie Infrastructuur Ruimte	“Langs het water, in het voorjaar een veld vol krokussen, in de zomer een koele oase onder de bomen.” “Bij de Nel Stantsbrug al kijkend over het water. Links zie je dan het huis van de architect/aannemer van de wijk.”
Steiger	Steiger bij de Kromme Rijn, uitzicht	Object Locatie Ruimte	“Steiger aan de Kromme Rijn met uitzicht op achterkant woningen Magda Janssenslaan. Rustgevende plek.”
Wandelpaden	Pad achter de Magda Janssenslaan, paden door het groen, paden tussen de woningen, kruip door sluip door paadjes	Infrastructuur	“Wandelend over de paden door al het groen in Rijsweerd. Veel natuur, helaas ook snelwegen maar toch een prachtige plek om te wonen.”
Groenvoorziening	Volwassen bomen, hondenuitlaatveldje, veld langs de Albert van Dalsumlaan, rustgevende omgeving	Locatie Infrastructuur	“De kruip door sluip door paadjes tussen en achter de eengezinswoningen. Niet één plek dus, want deze vind je op meerdere plekken”
Tuin	Een groene omgeving midden in de woonwijk, een weids gevoel midden in de woonwijk/tussen de snelwegen	Locatie Ruimte	“Mijn tuin! Vanuit mijn tuin zie ik alleen bomen en groen terwijl ik toch midden in een woonerf woon.”
Eigen huis	Rust, groene omgeving	Locatie Identiteit	“Mijn eigen huis uiteraard. Ik kijk op huizen uit maar ervaar toch een weids gevoel, niet ingesloten. Op de kaart staat mijn huis midden tussen de Waterlinieweg en de A28 maar ik ervaar veel groen om me heen en daardoor heb ik niet het idee dat ik tussen snelwegen woon.”
Woonhuis de Waal	Apenrots, het ‘robothuis’	Locatie	“Het paadje langs het ‘robothuis’ (huis de waal).” “De waterpartij met steigertje en dat bijzondere huis dat wij de apenrots noemen”
<i>Minderheidsvisie</i>			
De wijk als geheel	De wijk als één geheel,	Ruimte Identiteit	“Ik heb geen favoriete plek, Rijsweerd is juist uniek doordat het een geheel is, waarin de afzonderlijke plekken opgaan”

Toegankelijkheid	Veel uitvalswegen, goede bereikbaarheid van de stad, snelle toegang tot groene omgeving, polder, bos	Infrastructuur	“Plek van rust op een ideale locatie, dichtbij de binnenstad en bij buiten (Kromme Rijn, Amelisweerd e.d.)”
Schoolplein	Daltonschool, rondom de school	Locatie	“Het schoolplein in het weekend [is mijn favoriete plek]”
Zorg voor de directe omgeving	Onderhoud door buurtbewoners, zwerfafval verwijderen, groen onderhouden, aandacht voor andere bewoners	Collectiviteit Ruimte Verschijning	“Directe bewoners doen wat aan onderhoud en schoonhouden. Vullen het speelgoed bij en halen kapot speelgoed weg” “Met een paar mensen uit onze VvE proberen we voor een fijne woonomgeving te zorgen d.m.v. de zorg voor planten rondom ons blok, zwerfvuil of zwerffietsen te (laten) verwijderen maar ook aandacht te geven aan individuele bewoners.”

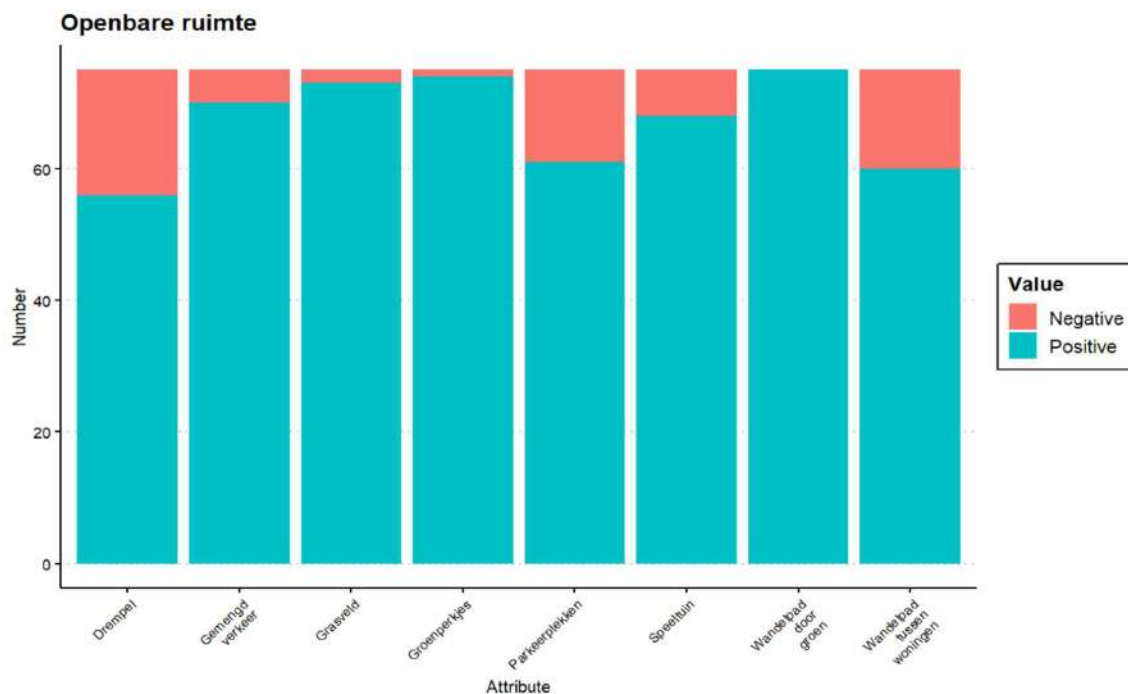
Tabel 4.3: Attributen en sub-attributen uit de open antwoorden op de vraag naar veranderingen in de buurt.

Attribuut	Sub-attribuut	Attribuutcategorie	Quote
<i>Meerderheidsvisie</i>			
Toename in aantal auto's	Meer drukte, meer bewoners met een 2 ^e auto, hogere parkeerdruk, grotere auto's, verminderd gebruik van de garages, parkeeroverlast	Object Comfort Infrastructuur	“Dat het aantal 2e auto's ietsje is toegenomen en dat de meeste garages niet voor de auto gebruikt worden. De vraagt flexibiliteit en empathie van eenieder.”
Invoering betaald parkeren	Afname parkeerdruk, rustiger, onnodig, vervelend	Comfort Infrastructuur	“Ik woon hier nu zes jaar, de grootste verandering was betaald parkeren in de ochtend, waardoor het een stuk rustiger werd.” “Betaald parkeren en dat vind ik heel vervelend.”
Doorstroom van bewoners	Vergrijzing, verjonging, instroom nieuwe gezinnen, meer gezinnen met tweeverdieners	Collectiviteit	“Regelmatige doorstroom van oudere bewoners die vertrekken en jongere bewoners met gezin die komen.” “Twee verdieners, minder huismannen/vrouwen. Minder variatie in banen/inkomen: geen middeninkomens meer”

Verbouwingen aan woningen	Vernieuwing, toevoegen van uitbouw, dakkapel, airco's en zonnepanelen, veranderingen in kleur van het houtwerk	Object Verschijning	"Ik woon er nu ruim twee jaar. Het valt op dat er altijd wel iemand bezig is met verbouwen of vervangen van de dakpannen, etc." "Schilderwerk van het houtwerk aan de woningen gaat van blank gelakt hout naar een kakelbont palet aan kleuren. En dat maakt het enorm truttig." "Huizen zijn steeds minder origineel, maar nog steeds goed herkenbaar"
Schuttingen en hekken	Meer schuttingen, meer hekken, minder verbonden met natuur, meer naar binnen gekeerd	Ruimte Object	"Er zijn steeds meer en hogere schuttingen/hagen geplaatst waardoor de steegjes krap en donker worden in plaats van uitnodigend om te wandelen" "Toegankelijkheid met natuur en sociale cohesie afgenomen. De groene antroposofische opzet werkte goed. Kinderen werden getriggerd: speelden veel buiten, op het woonerf, groene paden en de bosjes: hutten bouwen i.p.v. vaste speeltoestellen. Meer verstedelijkt. Tuinen zijn nu naar binnen gekeerd en afgeschermd i.p.v. in open verbinding met openbaar gebied."
Beter onderhoud	Vergroening, aanleg nieuw groen, aanleg geveltuinjes, onderhoud door bewoners, initiatieven voor onderhoud van openbare ruimte	Verschijning Collectiviteit	"Meer initiatieven van bewoners om in overleg met gemeente openbare ruimte verder naar wens vorm te geven" "Het groene karakter van de buurt wordt door ons allemaal goed onderhouden. Heel mooi."
<i>Minderheidsvisie</i>			
School	Groei van school, uitbouw van school	Locatie	"Ouderen verdwijnen en jongeren komen. Nog steeds een drukke basisschool: de Daltonschool."
Bomen	Bomen zijn (erg) gegroeid, volwassen bomen, kap van bomen door te groot formaat	Object	"In 1998 hadden veel mensen nog een Hollandse boom in de tuin staan (Berk, Kastanje, eik en Beuk) die ze van de gemeente hadden gekregen bij de start. Die bomen zijn bijna allemaal gekapt omdat de kleine tuinen hiervoor niet geschikt zijn."
Buurtsupermarkt	Verdwijning van enige supermarkt	Locatie	"De enige supermarkt in de wijk is verdwenen."
Weinig of geen verandering			"Maar ook veel is hetzelfde gebleven en dat is goed."

5. Het groen en de straat – de openbare ruimte

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de openbare ruimte. De antwoorden op de gesloten vraag zijn weergegeven in de onderstaande grafiek (Figuur 5.1). Deze tonen de antwoorden op de vraag: ‘Wat vind je van deze dingen in de openbare ruimte?’. De antwoorden op de open vraag ‘Waarvoor is de openbare ruimte voor jou het belangrijkste?’ is weergegeven in Tabel 5.1. Deze antwoorden zijn samengevoegd tot thema’s die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema’s zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribuutcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

Figuur 5.1: Antwoorden op de swipe vraag: Wat vind je van deze dingen in de openbare ruimte?

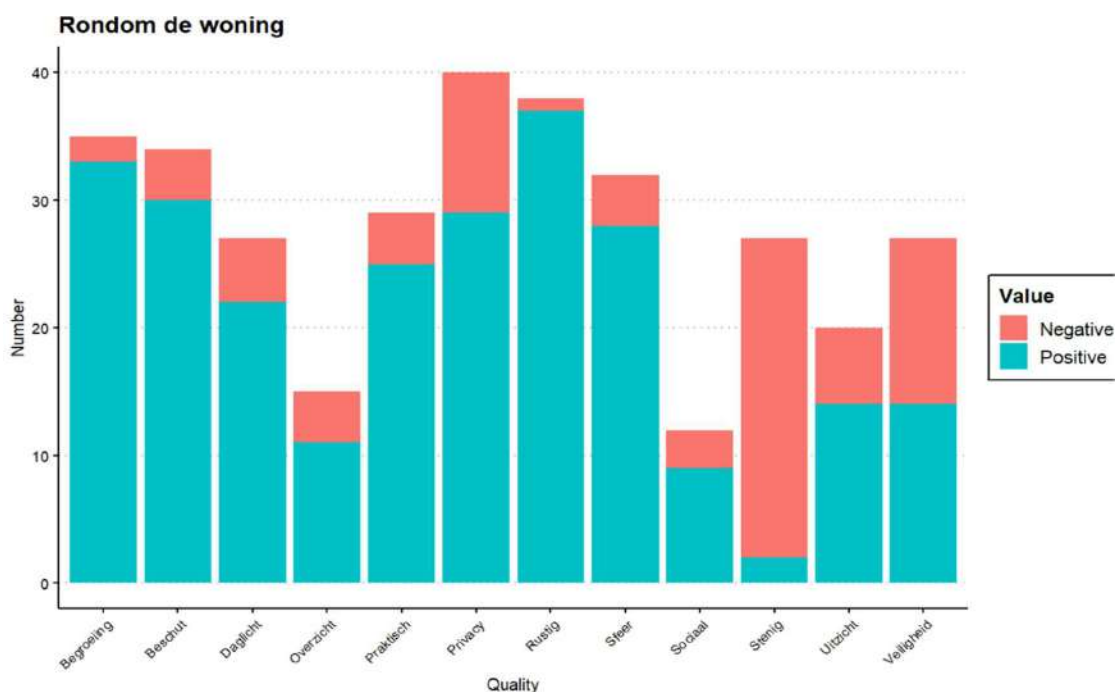
Tabel 5.1: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de openbare ruimte.

Attributen	Sub-attributen	Attribuut categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Groen en natuur	Een natuurlijk gevoel, ruimte, rust, uitzicht, verminderen hittestress, genieten van flora en fauna, verbeteren leefbaarheid, schone lucht	Verschijsning Comfort Ruimte	“Voor mij is van belang dat de openbare ruimte in je/een wijk groen, aangenaam en veilig is. Groen zodat er zoveel mogelijk flora en fauna aanwezig is en dit bevordert de mentale gezondheid van de mens.” “Groen, met vogels. En lucht in het stratenpatroon, dus je woont wat verder van je achterburen”
Spelen	Kinderen, ontmoeten, veiligheid, autoluw	Activiteit Collectiviteit	“Voor het spelen van de (klein)kinderen, voor het fietsen samen met de (klein)kinderen, voor het voetballen op het grasveldje, het tentje

			opzetten op het grasveldje in de zomer, het neerzetten van een sproeier om doorheen te rennen, kortom, het lekker spelen en voor het wandelen naar de speelplekken met glijbanen.”
Parkeren	Parkeerplekken, bereikbaarheid met de auto, grotere parkeerplekken	Infrastructuur	“Genoeg parkeerplaatsen die groot genoeg zijn, ook al zou dat wat minder gras/groen betekenen. Nu blijft er op veel plekken te weinig speelruimte over in de straat” “Parkeren auto, je wilt graag je auto voor de deur parkeren. Ook moet de openbare ruimte er mooi groen uit zien.”
Wandelen	Wandelen, hardlopen, hond uitlaten, veiligheid	Activiteit	“Mooie ruimte met veel groen en gelegenheid tot prettig wandelen. Dus minder verkeer of parkeerruimte is een pre”
Fietsen	Veiligheid	Activiteit	“Veilig kunnen fietsen, maar ook goed de wijk uit kunnen rijden. Rust, natuur en vogels.”
Ontmoeten	Kinderen, ouderen, jong en oud	Activiteit Collectiviteit	“Ontmoetingsplek, voor zowel de kinderen als ouders en ouderen”
<i>Minderheidsvisie</i>			
Gevarieerd gebruik	Diversiteit, variatie	Verschuiving Infrastructuur	“De openbare ruimte is prettig gevarieerd, met leuke kleine plekjes als verlengstuk van privétuinen. Schuttingen doen daar helaas afbreuk aan”
Verplaatsen van A naar B	Snelle doorgangen, verplaatsen van en naar huis	Infrastructuur	“Om van a naar b te gaan op een prettige manier. Prettig is: diverse routes en ook leuk voor kinderen om tussen te spelen. En ook om te genieten van het (kijk)groen.”

6. Rondom de woning – Publiek en privé

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de ruimte rond de woning en de entree. De antwoorden op de gesloten vragen zijn weergegeven in de onderstaande grafieken (Figuur 6.1 en 6.2) en Tabel 6.1. Deze tonen de antwoorden op de vragen ‘Wat vind je goed of slecht aan de ingangen van de woningen?’ (waarbij Tabel 6.1 de ingezonden antwoorden van de respondenten bevat) en ‘Wat vind je van deze verschillende ingangen van de woningen?’. De antwoorden op de open vraag ‘Wat valt je het meest op aan de ingangen en ruimte rond de woningen?’ zijn weergegeven in Tabel 6.2. Deze antwoorden zijn samengevoegd tot thema’s die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema’s zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribootcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

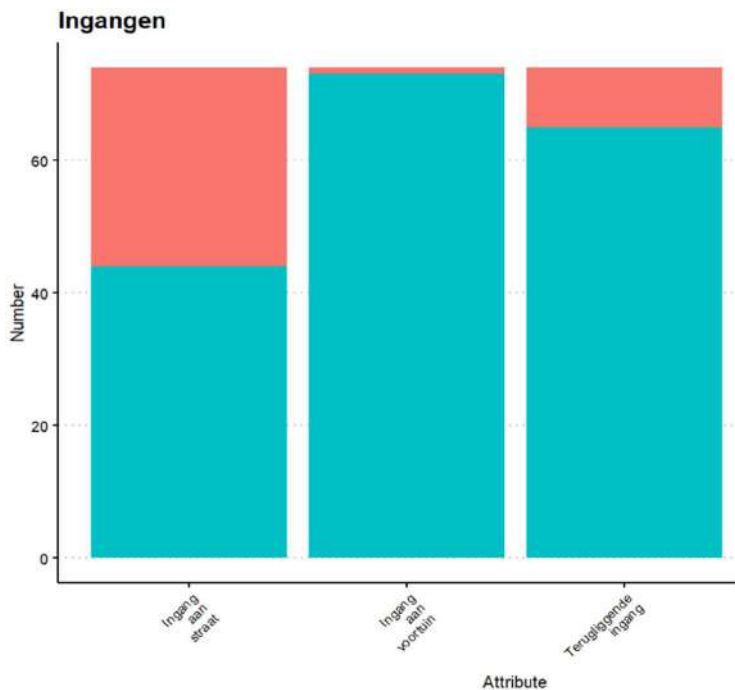

Figuur 6.1: Hoeveelheid en waardering van antwoordopties op de vraag: Wat vind je goed of slecht aan de ingangen van de woningen?

Tabel **Error! No text of specified style in document.** 6.1: Eigen inzendingen door respondenten bij de vraag.

Positief	Negatief
Divers en voor verschillende personen geschikt. Positief.	Geen afdak
Geeft een prachtige variatie aan de wijk	Ingang aan straat is minder beschermt
Mooi gevarieerd	Lelijk
Ruimte om je eigen stempel te drukken op de openbare ruimte	Lelijk ontwerp
Variatie	Onveiligheid
Veilig	Schijnbaar gebrek aan stallingsruimte ondanks de eigen garages
	Veel auto's
	Veiligheid direct aan straat

	Veiligheid portieken aan straat Albert van Dalsumlaan
--	---

Figuur 6.2: Antwoorden op de swipe vraag: Wat vind je van deze verschillende ingangen van de woningen?

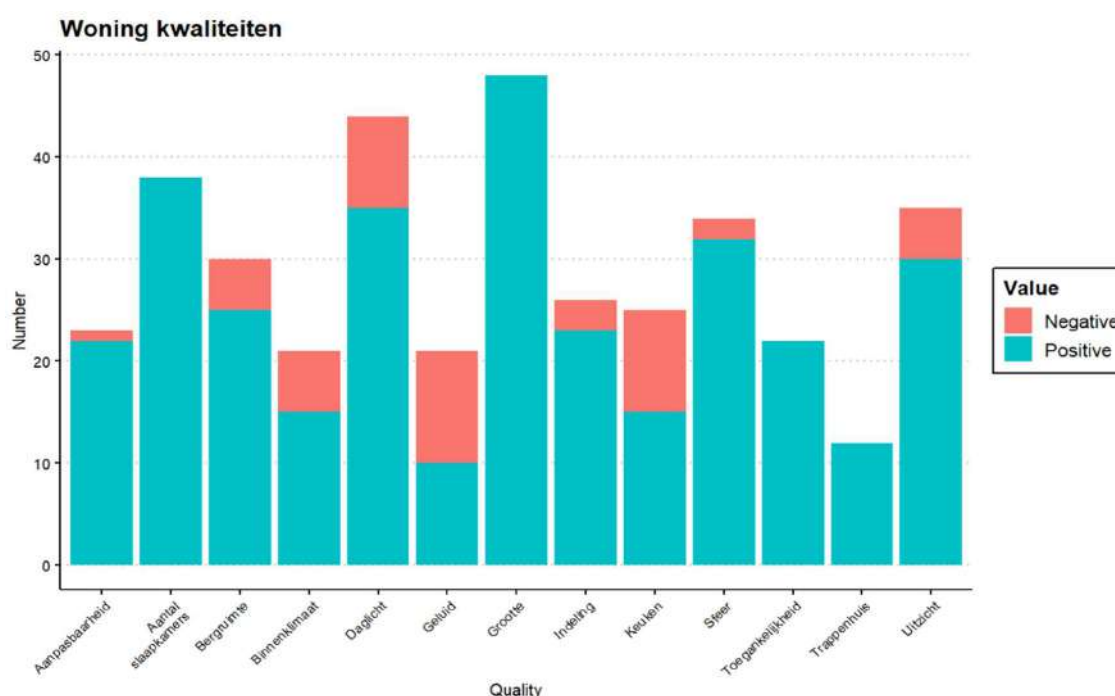
Tabel 6.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de ingangen in de antwoorden op de vraag ‘Wat valt je het meest op aan de ingangen en ruimte rond de woningen?’.

Attributen	Sub-attributen	Attribuut categorie	Quote
<i>Meerderheidsvisie</i>			
Personaliseren van de entree	Diversiteit, variatie, persoonlijke noot, (neiging tot) rommeligheid, personaliseren om eentonigheid te doorbreken	Identiteit Verschijning	“De heerlijke variatie en de persoonlijke noot die ieder eraan geeft.” “De ingangen lijken sober en ze lijken allemaal op elkaar. Daarom hebben veel bewoners hun best gedaan om van het kleine stukje grond aan de voorkant iets persoonlijks te maken.”
Groen en natuur	Groene ingangen, groen voorplaatsje, geveltuintjes, groene uitstraling, goed verzorgd	Verschijning	“Als een woningruimte voor de voordeur heeft (het "plaatsje voor de keuken"), is het mooi als daar beplanting is. Geeft de wijk een groene uitstraling.” “Mensen verzorgen hun tuin goed, of leggen geveltuintjes aan. Positieve indruk van het geheel. Veel groen, af en toe een tuin met asfalt en wit grind maar gelukkig niet te veel.”
Parkeerplaatsen	Parkeren op voorplaatsje, praktisch, lelijk, krap	Ruimte Infrastructuur	“Als bewoners hun auto per se bij hun huis willen parkeren dan liever op die plek dan op het woonerf.”

			“Lelijk als auto’s voor de deur staan. Over het algemeen zijn er veel te veel auto’s in de straten geparkeerd.”
Privacy	Teruggeplaatste voordeur, beschut, geschakelde plaatsing	Comfort Ruimte	“Het voelt beschut, met name als je voordeur aan de zijkant ligt, en dus niet direct aan de straat.”
<i>Minderheidsvisie</i>			
Sfeer	Gezellig, benaderbaar, vriendelijk	Collectiviteit Identiteit	“Netjes, vriendelijk, transparant.”
Verstening	Geleidelijke verstening, verstening door nieuwe bewoners, minder groen	Comfort Verschijning Verhaal	“Groene ingang, met een paadje dat naar de woning leidt. Wel moet ik zeggen dat de nieuwe gezinnen die er de laatste jaren zijn gaan wonen, vaak voorkeur hebben voor veel stenen, alles strak en minder groen.”
Hekken en muren	Onplezierig, onttrekt voordeur uit zicht	Object Ruimte	“De behoefte om erfafscheiding aan te brengen waardoor de deuren lastiger te zien en te benaderen zijn.”

7. De woning – Gebruikersperspectief

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de woning. Deze vragen zijn specifiek gesteld aan (ex-)bewoners. De antwoorden op de gesloten vraag zijn weergegeven in de onderstaande grafiek (Figuur 7.1) en Tabel 7.1. Deze tonen de antwoorden op de vraag ‘Wat vind je goed of slecht aan de woning?’, waarbij Tabel 7.1 de ingezonden antwoorden van de respondenten bevat. De antwoorden op de open vragen ‘Wat is jouw favoriete plek in de woning?’ en ‘Welke aanpassingen zijn er aan uw woning gemaakt?’ zijn respectievelijk weergegeven in Tabel 7.2 en 7.3. Deze antwoorden zijn samengevoegd tot thema’s die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema’s zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribuutcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

Figuur 7.1: Hoeveelheid en waardering van de antwoorden op de vraag: Wat vind je goed of slecht aan de woning?

Tabel 7.1: Eigen inzendingen van respondenten.

Positief	Negatief
Comfortabel (2x)	Afbouw niet 100% duurzaam gedaan
Mooie architectuur met grote schuine daken	Betonnen dakpannen zien er goedkoop uit, terwijl daken sfeerbepalend zijn. Matte uitstraling is wel mooi.
Perceeloppervlak	Dakterras
Tuin	Kleine garage
Zeer comfortabele woning	Kwaliteit deuren en hang- en sluitwerk.
	Lekkagegevoeligheid
	Lekkages
	Parkeren

Tabel 7.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de woning voor de vraag 'Wat is jouw favoriete plek in de woning?'

Attribuut	Sub-attribuut	Attribuut categorie	Quote
<i>Meerderheidsvisie</i>			
Woonkamer	Ruim, licht, comfortabel, breed, uitgestrekt, uitzicht op tuin, extra (dak)ramen toegevoegd, uitgebouwd,	Locatie Comfort Ruimte	“De ruime, brede en lichte zitkamer met vier dakramen in het schuine dak in de uitbouw (die uitbouw hebben heel veel huizen standaard). Oorspronkelijk zaten er geen dakramen in maar veel mensen brengen die alsnog aan.” “Woning is bijna perfect ontworpen, en wordt ook precies zo gebruikt. Optimale situering zonligging en aangrenzend openbaar gebied. Favoriete plek is de woonkamer met open keuken: breed, licht, met 3 kanten ramen en uitzicht op vrij gelegen achtertuin.”
<i>Minderheidsperspectief</i>			
Werkkamer	Uitzicht op domtoren, uitzicht op tuin	Locatie Ruimte	“Mijn werkkamer op de 2e verdieping met uitzicht op de top van de Domtoren.”
Keuken	Ruim, woonkeuken, open keuken	Locatie Ruimte	“De keuken met ruimte, zodat het een woonkeuken is.”

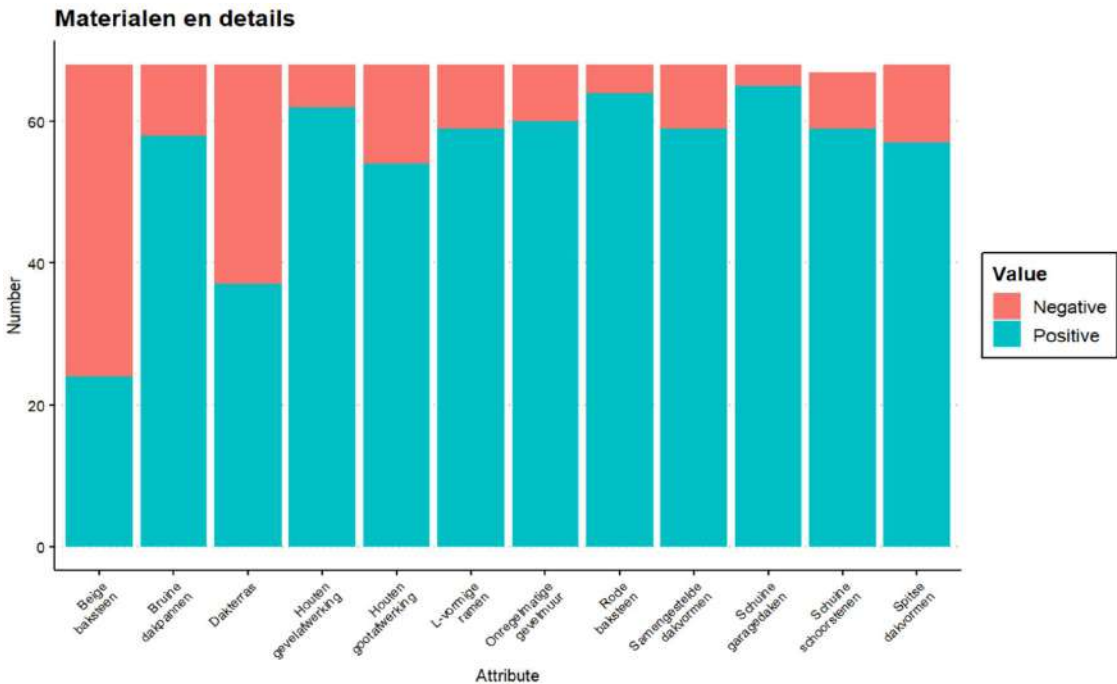
Tabel 7.3: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de woning voor de vraag 'Welke aanpassingen zijn er aan uw woning gemaakt?'

Attribuut	Sub-attribuut	Attribuut categorie	Quote
<i>Meerderheidsvisie</i>			
Ombouwen garage	Omgebouwd tot speelkamer, studeerkamer, bijkeuken, trappenhuis, eetkamer, washok, bij woonkamer of keuken getrokken	Locatie Ruimte	“Garage is te klein voor moderne auto's: omgezet naar bijkeuken witgoed en aanvullende oven-koel- en voorraadkast.”
Dakkapel	Aan voorkant, aan achterkant, omgekeerde dakkapel, creëren van woonruimte, slaapkamers kinderen	Ruimte Comfort	“Omgekeerde dakkapel op tweede verdieping, waarmee een volwaardige woonverdieping gecreëerd is (weinig schuine wanden).”
Isolatie	Dubbel glas, vloerisolatie	Comfort	“Alles laten isoleren ramen, vloer, dak aangezien dit niet was gebeurd bij de bouw afgezien gevelisolatie, en de vorige bewoners hier ook niets aan hebben gedaan.”
Uitbouw	Aan voorkant, aan achterkant, vergroten woonkamer	Ruimte Comfort	“De hal is uitgebouwd en de keuken ook. Ik woon wel in een grote eindwoning met uitgebouwde woonkamer.”

Ramen toegevoegd	Dakramen in serre, dakramen in badkamer, dakramen op tweede verdieping, pui aan achterzijde	Object Comfort	“Vier enorme dakramen in de serre van de woonkamer. Heerlijk licht. En twee enorme dakramen op de tweede verdieping in het atelier. Daarnaast was onze eerste zet: dakraam in de badkamer op de eerste verdieping.”
Keuken	Vergroot, verplaatst (naar woonkamer), vernieuwd	Locatie Ruimte Comfort	“Keuken uitgebreid en vervangen (was te klein in verhouding tot woonkamer).”
Badkamer	Vernieuwd, extra badkamer of toilet toegevoegd	Locatie Ruimte Comfort	“Badkamer en keuken zijn > 20 jaar geleden vernieuwd.”
Open haard	Vervangen door elektrisch, verwijderd (vanwege milieuredenen)	Object	“Open haard verwijderd uit milieuoverwegingen.”
Verbeterde indeling	Vergrote slaapkamer, verbetering sfeer, maximalisering ruimte	Ruimte Comfort	“De indeling van de woning is op alle verdiepingen aangepast met als bedoeling het maken van maximale ruimte, de verbetering van de sfeer (weghalen van de lelijke opleg deuren).”
<i>Minderheidsperspectief</i>			
Geen aanpassingen	Geen of weinig aanpassingen		“Op een dakraampje in de badkamer na, geen!”

8. Materialen – Materiaalgebruik en details

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de materialen en detaillering. De antwoorden op de gesloten vraag zijn weergegeven in de onderstaande grafiek (Figuur 8.1). Deze toont de antwoorden op de vraag ‘Welke materialen en details vind je mooi of lelijk?’. De antwoorden op de open vraag ‘Welk materiaal of detail vind jij het meest herkenbaar voor Rijnsweerd?’ zijn weergegeven in Tabel 6.2. Deze antwoorden zijn samengevoegd tot thema’s die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema’s zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribuutcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

Figuur 8.1: Antwoorden op de swipe vraag: Welke materialen en details vind je mooi of lelijk?

Tabel 8.1: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de materialen in de antwoorden op de vraag: Welk materiaal of detail vind jij het meest herkenbaar voor Rijnsweerd?

Attributen	Sub-attributen	Attribuutcategorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Baksteen	Rood, bruin, handgevormd, kunstzinnig, poreus	Object Verschijning	“Veel bakstenen, kunstzinnig gebruikt.”
Hout	Kozijnen, detaillering, afwerking, bruin gelakt, in andere kleuren geverfd	Object Verschijning	“In 1979 werden de huizen met bruin gelakt houtwerk opgeleverd. Dat vind ik een 'natuurlijke' kleur. Een aantal bewoners heeft voor een andere kleur gekozen en daarmee voor duurzamer verfsoorten. Soms vind ik de kleur wel erg afwijken van wat Ton Alberts voor ogen had.”

			“En gebruik van rode bakstenen en houten kozijnen. Het heeft een mid-century modern uitstraling.”
Vorm van woningen	Verschil in vormen, verschil in aantal verdiepingen, verspringende gevels, speels	Object Ruimte	“De verschillende typen huizen die voor afwisseling zorgen maar ook voor samenhang”
Dakvormen	Lange daken, schuine daken, lessenaarsdaken, verschillende dakvormen naast elkaar	Object Ruimte	“De hellingdaken en schuine schoorstenen en de verspringende delen in de gevels.” “Vorm van de daken van huizen naast elkaar (speels).”
<i>Minderheidsvisie</i>			
Kwaliteit materialen	Lage kwaliteit, goedkoop	Object	“De baksteen, mooi maar wel erg poreus, en daardoor wel slecht tot matige kwaliteit” “Bij de bouw is er met tamelijk goedkoop materiaal gewerkt.”
Schuine vormen	Organisch stratenpatroon, schuine straten, paadjes, onvoorspelbaarheid	Infrastructuur Ruimte	“Schuine lijnen. random geplaatste huizenblokken.” “Niet zozeer materiaal, maar de organische vormen. Niets is recht of voorspelbaar en dat is leuk.”
Kleuren	Bruin, rood	Verschijsning	“Gevarieerd, mooie kleuren.” “Baksteen, hout, veel rood & bruin.”

9. Synthese: Buurticonen van Rijnsweerd-Zuid

Groen en water

De natuur is overal in Rijnsweerd: het water van de Kromme Rijn, de tuinen met het volwassen groen, de wandelpaden door de perkjes tussen de woningen en langs het water. De nabijheid van de natuur, ook al is het kleinschalig, wordt breed gewaardeerd door de bewoners en heeft voor hen meerdere functies: de natuurlijke inrichting verbeterd de leefbaarheid en biedt rust, uitzicht, verkoeling en een gevoel van ruimte en tijd (“Voor mij is van belang dat de openbare ruimte in je wijk groen, aangenaam en veilig is. Groen zodat er zoveel mogelijk flora en fauna aanwezig is en dit bevordert de mentale gezondheid van de mens.”; “Groen uitzicht. De seizoenen zien.”). Bewoners waarderen niet alleen de uitstraling van het groen en het water, er wordt ook intensief gebruik van gemaakt door jong en oud – om te wandelen, spelen, fietsen of elkaar te ontmoeten (“Mooie ruimte met veel groen en gelegenheid tot prettig wandelen.”). De openbare ruimte en het groen vervult hiermee een dubbele functie: om elkaar te ontmoeten en om ruimte te scheppen tussen de huizen (“Groen, met vogels. En lucht in het stratenpatroon, dus je woont wat verder van je achterburen.”).

Tegelijkertijd ervaren bewoners ook zorgen over de toekomst van het groen in de wijk. Ook al wordt het groen door de buurtbewoners actief onderhouden, enkele respondenten geven aan dat er meer verstening optreedt. De nabijgelegen snelweg is een duidelijke stoorzender: tussen de vogels door is het verkeer te horen (“Door het vele groen en de organische bouw oogt het als een heel natuurlijke wijk. Alleen jammer dat je de weg hoort tussen de vogels door.”), en mogelijke uitbreidingsplannen zoals de verbreding van de A27 roepen weerstand op (“De plannen van het ministerie van Verkeer en Waterstaat voor de verbreding van de A27 zijn een existentiële bedreiging voor de wijk. Het leidt tot een slecht milieu, toename van geluidsoverlast en vervuiling.”). Bewoners vrezen een toename van geluidsoverlast, vervuiling en een verslechtering van het leefklimaat. Ook het toenemende aantal geparkeerde auto’s zorgt voor extra druk op de openbare ruimte.

Figuur 9.1: Groen en water spelen een belangrijke rol in Rijnsweerd. Bron: Auteur.

Een organische enclave

Rijnsweerd wordt gewaardeerd om de manier waarop woningen, tuinen en openbare ruimte in elkaar overvloeien. Hierdoor vormt de wijk een natuurlijk geheel (“Ik heb geen favoriete plek, Rijnsweerd is juist uniek doordat het een geheel is, waarin de afzonderlijke plekken opgaan”). De wijk voelt ruim aan, ondanks dat deze is omringd door drukke autowegen en de huizen relatief dicht op elkaar staan. Dat komt door de slimme indeling van het groen en de beschutte overgangen tussen privé en publiek. Mensen voelen zich er afgeschermd, maar niet afgesloten.

De wandelpaden tussen de huizen en het groen versterken het gevoel van een kronkelig, ‘organisch’ doolhof. Dit wordt gewaardeerd als speelomgeving voor kinderen (“Voor kinderen fantastisch met al die paadjes, ook de minder groene tussen de woningen. Spannend, verstoppertje spelen. Door het vele groen en de organische bouw oogt het als een heel natuurlijke wijk.”) en doordat het de buurt verbindt tot één geheel (“De kruip door sluip door paadjes tussen en achter de eengezinswoningen. Niet één plek dus, want deze vind je op meerdere plekken.”). Een nadeel van deze opzet die door sommige respondenten wordt genoemd is dat bezoekers problemen hebben met het juiste adres vinden (“Bezoekers kunnen de straat en de ingangen niet vinden.”).

Figuur 9.2: Huizen in Rijnsweerd staan dicht op elkaar, maar hebben toch een hoge mate van privacy door de groene omgeving. Bron: Auteur.

Variatie en toe-eigening

Bewoners van Rijnsweerd waarderen de variatie en speelse, organische vormen van de huizen en het stratenpatroon (“Niet zozeer materiaal, maar de organische vormen. Niets is recht of voorspelbaar en dat is leuk”). De architectuur van Rijnsweerd is allesbehalve rechttoe-rechtaan (“De verspringende huizen en antroposofische invloed. Dit oogt veel speelser dan een rechte rij huizen.”). Een karakteristiek kenmerk van de wijk zijn de hellingdaken, de wisselende dakvormen en de verschillende woningtypes, die geschakeld langs de schuine straten staan. Geen straat of gevel is precies hetzelfde. Deze niet-voorspelbare opzet geeft de wijk een eigen karakter, waarbij elk huis uniek is maar toch deel uitmaakt van het geheel (“De schuine daken en de verschillende typen huizen die voor afwisseling zorgen maar ook voor samenhang”; “Door enorme variatie ontstaat eenheid in verscheidenheid. Moor heeft ook iedereen een eigen plek.”).

Deze variatie wordt versterkt door de toe-eigening en individualisering van de woonomgeving door bewoners. Veel bewoners richten de voortuinen en entrees voor hun woning op hun eigen manier in. Dit zorgt voor diversiteit, groen en variatie in het straatbeeld. Daarnaast hebben veel bewoners in de loop der jaren hun woning aangepast met uitbouwen, dakkapellen of het verbouwen van garages tot werkruimtes. Ook zijn erfafscheidingen, schuttingen en hekken toegevoegd. Sommigen zien dit als een ontwikkeling die ten koste gaat van het oorspronkelijke karakter van de wijk; de huizen zijn niet meer in originele staat, het straatbeeld wordt rommeliger, de tuinen zijn naar binnen

gekeerd en staan niet meer in verbinding met de openbare ruimte (“Toegankelijkheid met natuur en sociale cohesie afgenomen. De groene antroposofische opzet werkte goed. Kinderen werden getriggerd: speelden veel buiten, op het woonerf, groene paden en de bosjes: hutten bouwen i.p.v. vaste speeltoestellen. Tuinen zijn nu naar binnen gekeerd en afgeschermd i.p.v. in open verbinding met openbaar gebied.”). Tegelijkertijd herkennen veel respondenten nog steeds de onderliggende ontwerpideeën in de wijk (“Huizen zijn steeds minder origineel, maar nog steeds goed herkenbaar.”). Het ontwikkelen en aanpassen van de woonomgeving past ook bij de oorspronkelijke gedachte van architecten Alberts en Van Huut: bij de oplevering van de wijk moedigde hij de bewoners juist aan om hun huis eigen te maken door zelf aanpassingen te doen. Woonhuis de Waal moest hier als ‘voorbeeld’ dienen. Zoals hij zelf schreef: “Wij hopen dat de buurtbewoners in Rijnsweerd [...] er de inspiratie uit putten ook zelf vanuit hun eigen wezen creatief aan de gang te gaan, zodat ook hun woningen een eigen karakter krijgen” (p. 79, Van Huut, 1981).

Figuur 9.3: De ruimte voor de woningen in Rijnsweerd zijn gevarieerd in vorm en worden door de bewoners op verschillende manieren ingericht. Bron: Auteur.

Aardse materialen

Een kenmerkende eigenschap van Rijnsweerd is het gebruik van rode bakstenen in combinatie met houten kozijnen en detaillering (“De zeer gevarieerde woning vorm waarbij de huizen met 2 of meer geschakeld staan. En gebruik van rode bakstenen en houten kozijnen. Het heeft een mid-century modern uitstraling.”). Deze materialen geven de wijk een warme, herkenbare uitstraling, waarbij de kleuren rood en bruin domineren. Samen met Woonhuis de Waal (Figuur 9.5) en de appartementen langs de Albert van Dalsumlaan, draagt het gebruik van dezelfde materialen bij tot het vormen van de buurt tot één geheel. Veel huizen hebben hun oorspronkelijke afwerking behouden, met bruin gelakte houten details, wat bijdraagt aan een sterk samenhangend beeld. Tegelijkertijd is er variatie in hoe bewoners hiermee omgaan: sommigen houden het origineel in ere, anderen voegen persoonlijke accenten toe, bijvoorbeeld door te kiezen voor andere kleuren verf. De rode bakstenen zijn handgevormd en worden door veel respondenten als kenmerkend omschreven. Enkele respondenten geven echter aan dat de kwaliteit van de bakstenen matig is, doordat ze poreus zijn en water doorlaten (“De rode bakstenen laten water door, dat is wel vervelend.”).

Figuur 9.4: Rode baksteen en blank gelakt hout zijn de kenmerkende materialen van Rijnsweerd. Bron: Auteur.

Figuur 9.5: Materialen van Huis de Waal, waar de nadruk op organische vormen en bruine kleuren te zien is. Bron: Het Nieuwe Instituut (ingezoomd).

De opkomst van de auto

Een laatste buurticoon dat terugkomt op bijna alle schaalniveaus, is de rol van de auto in de openbare ruimte, op de woonerven, in de ruimte vlak voor de huizen en in de aanpassingen aan het huis zelf. Bij oplevering beschikten alle eengezinswoningen over een eigen garage (Oostkrant, n.d.). Dit is in lijn met de opkomst van het autogebruik in de jaren '70, waar de ontwerpers op inspeelden. Tegenwoordig zijn veel garages echter omgebouwd en bij het woonhuis gevoegd ("Garage is te klein voor moderne auto's: omgezet naar bijkeuken witgoed en aanvullende oven-koel- en voorraadkast."). Hierdoor zijn de auto's in het straatbeeld terecht gekomen, waar ze geparkeerd staan op het woonerf of vlak voor het huis (in de 'voortuin'). Doordat er in het ontwerp maar beperkt rekening is gehouden met het parkeren van auto's op straat, zorgt dit voor zichtbare parkeerdruk in het straatbeeld in de smalle, kronkelige wegen van Rijsweerd-Zuid. Dit vormt een belangrijk onderwerp voor bewoners, die dit vaak opbrengen bij omschrijvingen van de openbare ruimte ("Dit hofje is best wel krap. Je zit wel erg dicht op de burens. De vele auto's maken het gevoel van krapte nog wat erger."). Veel respondenten geven aan dat het aantal auto's over de jaren is toegenomen. Sommige bewoners geven aan dat dit deels komt doordat huishoudens twee auto's hebben, en dat moderne auto's ook groter van formaat zijn ("Dat het aantal 2e auto's ietsje is toegenomen en dat de meeste garages niet voor de auto gebruikt worden. Dit vraagt flexibiliteit en empathie van

eenieder.”; “Het woonerf staat vol auto’s en kinderen spelen amper meer buiten. Er zijn veel tweeverdieners met grote auto’s komen wonen.”).

Onder de respondenten bestaat er geen eenduidige consensus over mogelijke oplossingen voor dit probleem. Sommige bewoners zien graag meer parkeerplekken, zodat er minder auto’s op de woonerven staan (“Genoeg parkeerplaatsen die groot genoeg zijn, ook al zou dat wat minder gras/groen betekenen. Nu blijft er op veel plekken te weinig speelruimte over in de straat.”). Andere respondenten zien liever meer groen, en dat de auto in zijn geheel uit het straatbeeld verdwijnt (“Mag meer begroeiing en groen zijn. Lelijk als auto’s voor de deur staan. Over het algemeen zijn er veel te veel auto’s in de straten geparkeerd.”). Weer anderen zien graag dat mensen de auto voor de deur zetten, zodat de openbare ruimte groen blijft (“Je wilt graag je auto voor de deur parkeren. Ook moet de openbare ruimte er mooi groen uit zien.”).

Figuur 9.6: Het parkeren van de auto als voorgesteld in de brochure. Bron: Oostkrant, n.d.

Figuur 9.7: Parkeren in Rijnsweerd-Zuid in de huidige situatie. Bron: Auteur.

Literatuur

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Wijk- en buurtkaart 2023*. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische-data/wijk-en-buurtkaart-2023>
- Fairclough, G. (2009). New heritage frontiers. In: *Heritage and Beyond*. Council of Europe Publishing.
- Howard, P. (2003). *Heritage: management, interpretation, identity*. A&C Black.
- Van Huut, M. (1981). *Woonhuis te Utrecht-Rijnsweerd*. *BOUW*, 1981(23), 78-80.
- Oostkrant (n.d.). *De Apenrots*. Geraadpleegd op 13 juni, 2025, van <https://www.oostkrant.com/apenrots/>.
- Rea, L. M., & Parker, R. A. (2014). *Designing and conducting survey research: A comprehensive guide*. John Wiley & Sons.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (n.d., geraadpleegd op 1-7-2025). Huis de Waal in Utrecht. <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/verhalen-en-tijdslijnen/beschrijvingen-post-65-objecten/huis-de-waal-in-utrecht>
- Spoormans, L. G. K. (2023). Everyday Heritage: Identifying attributes of 1965-1985 residential neighbourhoods by involved stakeholders. [Dissertation (TU Delft), Delft University of Technology]. A+BE | Architecture and the Built Environment. <https://doi.org/10.7480/abe.2023.21>
- Ubink, M., & van der Steeg, T. (2011). *Bloemkoolwijken: Analyse en perspectief*. SUN.
- Utrechtsch Nieuwsblad (1961, 26 oktober). De uitbreiding van Rijnsweerd biedt interessante woonwijk met belangrijke hoofdwegen, p.2. Geraadpleegd op 1-7-2025, van <https://hetutrechtsarchief.nl/collectie/2CFBE7FC9B3342168CAA6B9A41378B8E>
- Veldpaus, L. (2015). *Historic urban landscapes: framing the integration of urban and heritage planning in multilevel governance*. [PhD Thesis (Research TU/e / Graduation TU/e), Built Environment]. Technische Universiteit Eindhoven.

Bijlagen

Bijlage 1

TUDelft

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Beste bewoner van Rijnsweerd,

Zoals u misschien al weet, is de buurt Rijnsweerd eind jaren '70 gebouwd. Vorig jaar is Woonhuis de Waal aangemerkt als nieuw gemeentelijk monument. De buurt en het woonhuis zijn een voorbeeld van organische architectuur en stedenbouw in Nederland.

Benieuwd naar uw mening

De Technische Universiteit Delft doet onderzoek naar de waardering van de woningen en openbare ruimte in Rijnsweerd. Dit doen wij in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Wij zijn benieuwd naar uw mening over de omgeving van uw woning als bewoner van Rijnsweerd. Meer kennis over de waardering van uw wijk en woning helpt om de kwaliteiten te behouden in de toekomst.

Vragenlijst

U kunt uw mening geven via een online wandel-enquête: de **WijkWijzer**. Hierbij wandelt u een kort rondje door een deel van Rijnsweerd. Ondertussen beantwoordt u vragen over wat u ziet. Als bewoner is deze wandeling optioneel. Het is niet verplicht voor het invullen van de vragen.

De enquête duurt ongeveer 15 minuten en uw antwoorden zijn anoniem. U kunt deze tot **30 april 2025** invullen. U kunt de enquête openen door de QR code hieronder te scannen. U kunt ook de volgende link in uw internetbrowser typen: wijkwijzer.com/rijnsweerd

Resultaten

De verzamelde kenmerken en waardering voor Rijnsweerd worden gedeeld op onze website, wijkwijzer.com. Hier zijn ze beschikbaar voor gemeentes, bewoners, erfgoedorganisaties en andere geïnteresseerden. De TU Delft en de RCE gebruiken de resultaten voor (wetenschappelijk) onderzoek naar woonwijken uit de jaren 1970-1980.

Vragen

Heeft u nog vragen? Dan kunt u contact opnemen via r.h.veenhof@tudelft.nl.

Alvast bedankt voor uw deelname!

Met hartelijke groet,

Rienje Veenhof
Lidwine Spoormans
Heritage & Architecture - Technische Universiteit Delft

Figuur 1: Gebruikte brief voor de verspreiding van de WijkWijzer in Rijnsweerd-Zuid

Wat vind jij van Rijnsweerd?

De TU Delft onderzoekt samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de waardering van Rijnsweerd. Hiervoor zijn we benieuwd naar de kwaliteiten van de woningen en de openbare ruimte.

**Daarom zijn we benieuwd naar jouw mening over de buurt.
Wat is typisch, mooi, fijn of juist níét fijn aan Rijnsweerd?**

Om een antwoord op die vragen te krijgen, heeft de TU Delft de WijkWijzer ontwikkeld: een online wandel-enquête waarbij je een wandeling door de buurt maakt en ondertussen vragen beantwoordt.

Doe mee door naar deze link te gaan:
wijkwijzer.com/rijnsweerd

Of scan de QR-code:

Figuur 2: Gebruikte flyer voor de verspreiding van de WijkWijzer in Rijnsweerd